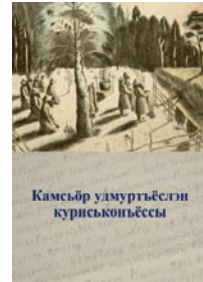

Kama-taguste udmurtide palvetest

Ranus Sadikov ja Eva Toulouze (koost). *Kams'ör udmurt'ïöslen kuris'kon'ïössy* [Kama-taguste udmurtide palvused]. Ufa: Venemaa Teaduste Akadeemia Ufa Föderaalse Uurimiskeskuse R. G. Kuzejevi nimeline etnoloogiliste uurimuste instituut, 2023. 200 lk.

2023. aastal ilmus udmurdikeelne teaduslik-populaarne väljaanne “Kama-taguste udmurtide palvused” (“*Kams'ör udmurt'ïöslen kuris'kon'ïössy*”), mille koostasid etnograafist ajaloodoktor Ranus Sadikov ja visuaalantropoloogist filosoofiadoktor Eva Toulouze. Raamat käsitleb Kama-taguste udmurtide traditsioonilisi palveid ja loitse (*kuriskon*). Väljaanne on esimene Permi kraisi ja Baškortostani Vabariigis elavate udmurtide traditsiooniliste palvuste kõige täielikum kogu.

Materjal on esitatud loogiliselt, arusaadavalt ja murde eripärasid arvestades. Populaarteaduslik stiil võimaldab jõuda laiemal publikuni ja vältida keerulist teadusteterminoloogiat.

Raamatu koosneb mitmest osast. Esimene, teoreetiline osa käsitleb palve (*kuriskon*) fenomeni, tunnuseid ja olemasolu, selle uurimise, salvestamise ja kogumise üksikasjalikku ajalugu, selgitatakse töö struktuuri. Koostajad annavad üksikasjaliku võrdleva ajaloolise ülevaate ja analüüsivad erinevaid allikaid 18. sajandist tänapäevani. Tuuakse esile märkimisväärsed teadlased, kes aitasid Kama-taguste udmurtide seas seda nähtust jäädvustada ja uurida: Nikolai Rõtškov, Boriss Gavrilov, Grigori Vereštšagin, Nikolai Pervuhhin, Joann Vassiljev, Torsten Gustav Aminoff, Bernát Munkácsi, Yrjö Wichmann, Stepan Perevoštšikov, Semen Žuikov, Rif Nasibullin, Valei Kelmakov, Mihhail Atamanov, Vladimir Vladõkin, Tatjana Vladõkina, Ljudmila Aituganova, Margarita Hruštševa, Ranus Sadikov, Tatjana Minnijahmetova, Eva Toulouze, Nikolai Anisimov, Liivo Niglas, Laur Vallikivi.

Täiendava tekstide kogumise allikana on koostajad märkinud üleskutset ajakirjade ja ajalehtede vahendusel, pöördumist kultuurikandjate isiklike dokumentide ja interneti poole. Ära on toodud palvete-taotluste ja palveloitsude olemasolu ja toimimise nüansid ajaloolises tagasivaates. Huvitavad on kommentaarid, mis puudutavad sõnavara ja palve (*kuriskon*) esitamise iseärasusi, muudatusi nõukogude ja postsovetismi ajal ning tänapäeval. Näiteks andmed tekstide kohandamisest ühiskonnas ja riigis toimuvate muutustega või nende traditsioonilisest omandamisest keeldumine ja teksti lugemine suulise reprodutseerimise asemel. Kaasaegsete nähtuste hulgas märgitakse poetiliste autoritektide tekkimist.

Raamatu teises osas on mõtisklused udmurtide traditsioonilise maailmapildi üle. Lühidalt on ära toodud erinevad pühad, rituaalid ja palved, mille jooksul palveid (*kuriskon*)

reprodutseeriti; samuti räägitakse tänapäevastest palvetest. Andmeid kokku võttes räägib Ranus Sadikov elava traditsiooni olemasolust Kama-taguste udmurtide seas, kes peavad end jätkuvalt tõelisteks udmurtideks (*tšõn udmurt'es*).

Raamatu kolmandas osas on ära toodud ka palvete tekstid. Iga teksti juures on palve pealkiri ja lõpus viide näiteteksti esmaallikale. Näitetekstide puhul on säilitatud nende murdelised jooned. Raskemini mõistetavaid termineid, laene ja arhaisme selgitatakse joonealustes märkustes koos tõlgendusega. Mõne teksti lõppu on lisatud selgitavad kommentaarid. Muljet avaldab teadlaste kogutud näidete hulk. Sellel on väga oluline väärtus, sest neid palveid (*kuriskone*) esitatakse kalendritähtpäevadel, perekondlikel ja juhusündmustel, aga ka Kama-taguste udmurtide elus tähenduslike sündmuste rituaalides.

Куала куриськон

«Остэ, козма, Иммеркайёсы, Бадзын Иммерьяёсы!

Тулыс куалаёсыз тодэ вайыса куриськиско, Иммеркайёсы!

Буре вайи, ачид тоськод. Омин.

Кэрткёс¹ мед луоз, сйзыл кизем жуосмы мед далтоз, туала кизем жуосмы мед далтоз. Омин.

Четын ветлйсь нылпиосмы таза мед луозы, котьку сюрессы жуыгт мед луоз.

Мон азьвыльз берло верасько, дыр, берлозэ азьвыл верасько, дыр, тодыны уг луы. Омин.

Вордэм пудоёсмы кырын исэн-таза² мед ветлозы, шуныт-небыт зорьёстэ сётыса кыллы. Омин.

Нэк³ тылзэсь, ураганёслэсь сакласалэд ке шуыса куриськиско. Омин.

Бакча жемышгёсмы мед далтоз, война медаз поты, ог-огеныз ог туган кадь мед улозы дунне вылын. Омин».

Лийво Ниглас, эстон антрополог, 2018-тй арын БР-ысь Бурай ёросысь Алтау гуртысь Галиахмет Хазиахметович Хазиахметовлэсь (1936-тй арын вордскем) Быдзыналын куала куриськон дыръя куриськемзэ видеое пунктэм. Куараысь гожъяме берыктійз Р.Р. Садиков.

Ekraanipilt. Näide kuriskoni tekstist (Kams'ör 2023: 48).

Lisa "Vatset" sisaldab mitmeid alajaotisi: 1) kuulsa ja autoriteetse udmurdi preestri Anatoli Galihhanovi poeetilised palved-taotlused / palved-loitsud; 2) mälestuspalved, mida peetakse matuse- ja mälestusriituste ajal ning enne pikka reisi; 3) udmurdi preestri Salim Šakirovi artikkel palvekorra, käitumisnormidest ja kohalike palvete lühikirjeldus; 4) järgneb Ranus Sadikovi ja Tatjana Minnijahmetova artikkel, mis kirjeldab lühidalt palvesüsteemi, misjärel antakse palvekaanonid, kus on eriti rõhutatud regulatsioone ja tabusid; 5) teine artikkel nüüelda dubleerib eelmist, selle autorid on Ranus Sadikov ja udmurdi preester Anatoli Galihhanov.

*Ranus Sadikov rõõmustamas just trükist tulnud raamatute üle.
Igor Kutšumovi foto 2023.*

Raamat sisaldab ka arhiivi-, ekspeditsioonifotosid preestritest, palveid ja koopiaid käsi-kirjadest traditsiooniliste *kuriskonide* tekstidega, mille on kirja pandud preestrid ise. Iga fotot saadab üksikasjalik kirjeldus.

Raamatu lõpus on kirjanduse ja allikate nimestik.

Raamat väärrib kahtlemata kõrget hinnangut ja kiitust. Teadlased on andnud suure panuse udmurdi vaimse etnokultuurilise pärandi jäädvustamisse ja säilitamisse. Laialdased kogemused Kama-taguste udmurtidega töötamisel tagavad raamatu koostajate pädevuse ja teadmised selles valdkonnas. Märkimist väärrib ülitäpne töö allikatega ja hooliv suhtumine algallikasse. Kõnealune väljaanne on väärtuslik allikas udmurdi pärimuskultuuri uurijatele. Lisaks väärrib kiitust selle avaldamine udmurdi keeles, mis võimaldab Kama-tagustel udmurtidel ja nähtavasti mitte üksnes neil pöörduda traditsiooniliste *kuriskonide* poole.

Nikolai Anisimov

BOOK REVIEWS

On the prayers of the Udmurts beyond the River Kama

Ranus Sadikov & Eva Toulouze (comps.) *Kams'ör udmurt'ïöslen kuris'kon'ïössy* [Prayers of the Udmurts beyond the River Kama]. Ufa: R.G. Kuzeev Institute for Ethnological Research, Ufa Federal Research Centre, Russian Academy of Sciences, 2023. 200 pp.

The book is introduced by Nikolai Anisimov.